

Összefoglalás

Az alfejezet azt vizsgálta, hogy milyen szerepet játszik a pedagógusok pályaelhagyási döntésében a kereset. Az eredmények azt mutatják, hogy az alacsony saját jövedelem minden korcsoportban növeli annak valószínűségét, hogy a tanár más állást keres, vagy nem foglalkoztatott státusba kerül, de a hatás a fiatal korcsoportoknál erősebb. A pályaelhagyó, fiatal tanárok többsége elhagyja az oktatási szektort, és máshol helyezkedik el. A legstabilabban a 41–50 éves pedagógusok maradnak a pályán, az összes többi korcsoporthoz tartozó tanárok nagyobb valószínűséggel kerülnek más állásba vagy nem foglalkoztatott státusba. A 2002. évi közalkalmazotti béremelés hatásáról azt találtuk, hogy a közalkalmazotti béremelés átmenetileg a pályán tartotta a fiatal tanárokat, de a hatás egy-két év alatt eltűnt, ahogy a tanárok relatív keresete ismét romlani kezdett. A pályakezdők és 31–40 évesek pályaelhagyási valószínűsége nem különbözött a béremelés előtt és után, de az idősebb tanárok 2002 szeptemberét követően kisebb valószínűséggel kerültek ki a pályáról. 2013-tól a tanári életpálya modell bevezetésével a pedagógusok bértábla szerint meghatározott alapbére – a bértábla bizonyos szegmenseiben – emelkedett. Ezzel egyidejűleg azonban számos korábbi pótlékot, túlmunkadíjat eltörölt az újabb szabályozás, így nem állapíthatjuk meg, hogy összességében emelkedett, vagy csökkent-e a pedagógusok teljes keresete, vagy, hogy a pedagógusok egyes csoportjainak hogyan változott a relatív kereseti helyzete. A 2013. évi és a későbbi évekre vonatkozó mikroadatok rendelkezésre állása esetén majd jobban meg tudjuk ítélni, hogy az új szabályozásnak milyen hatása van a pedagógusok relatív kereseti helyzetére és ezzel a tanári pálya vonzónak tételére.

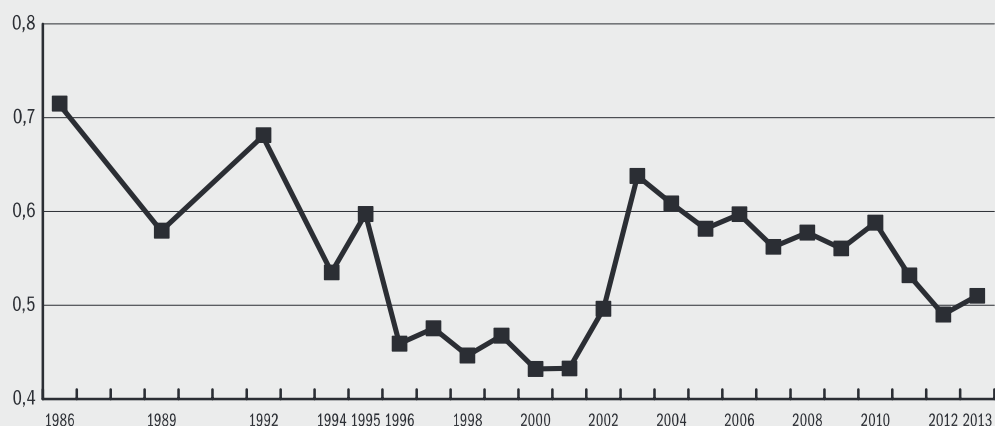
4.1.1. A tanárok bérei a közsférában, 1986–2013

VARGA JÚLIA

A rendszerváltozást megelőzően a pedagógusok átlagos keresete az egyéb diplomások kereseténél valamivel több, mint 70 százaléka volt, majd 1989 után a tanárok relatív helyzete zuhanásszerűen romlani kezdett, amit átmenetileg egy-egy évben (1992-ben, 1995-ben) enyhített béremelés. A mélyponton, 1999–2000-ben a tanárok keresete alig haladta meg az egyéb diplomások kereseténél 40 százalékát. A 2001., majd a 2002. évi béremelést követően a pedagógusok egyéb diplomásokhoz mért kereseti hátránya átlagosan az 1989-es szintre javult, majd azt követően ismét évről évre romlott. 2012-ben a tanárok az átlagos diplomás bérek 49, 2013-ban pedig 51 százalékát keresték (*K4.1.1. ábra*).

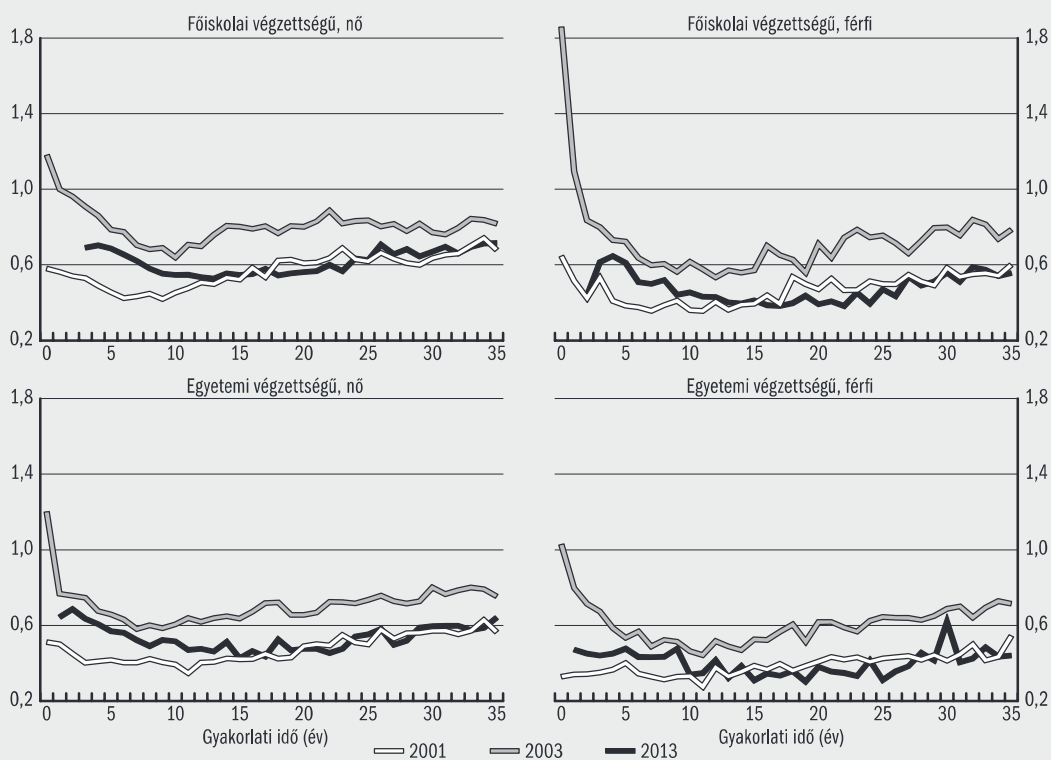
A tanárok kereseti hátránya nagy különbségeket mutat végzettségi szint, gyakorlati idő és nemek szerint az azonos végzettségi szintű, nemű és gyakorlati idejű egyéb diplomásokhoz képest (*K4.1.2. ábra*). A férfiak kereseti hátránya nagyobb, mint a nőké, az egyetemi végzettségűeké nagyobb, mint a főiskolai végzettségűeké. Gyakorlati idő szerint vizsgálva különbségeket, azt látjuk, hogy a tanárok relatív kereseti profilja *U* alakú: a legfiatalabbak és a legidősebbek kereseti lemaradása jóval kisebb, mint a 10–15 éve a pályán levőké, a pálya első 10–15 évében évről évre növekszik a lemaradás, mivel az egyéb foglalkozásokban, a versenyszférában a pályára lépést követően gyorsan növekednek a bérek, míg a közalkalmazotti és tanári bérszála

K4.1.1. ábra: A szakképzett pedagógusok keresete a felsőfokú végzettségű, egyéb foglalkozásokban dolgozók keresetének arányában, 1986–2013

Forrás: Az NFSZ Bértarifa-felvétel adatai alapján.

K4.1.2. ábra: A közoktatásban foglalkoztatott szakképzett pedagógusok keresete az azonos végzettségi szintű egyéb foglalkozásokban dolgozók keresetének arányában a gyakorlati idő szerint, 2001, 2003, 2013

Forrás: Az NFSZ Bértarifa-felvétel adatai alapján.

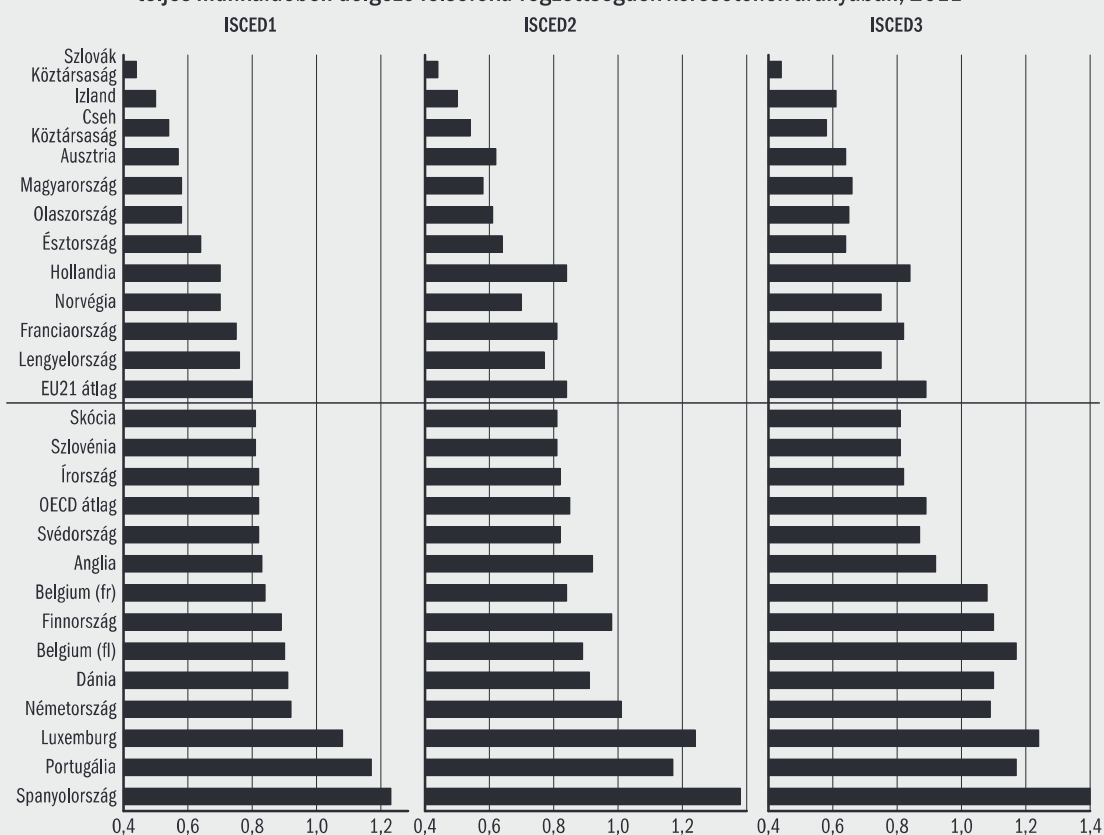
egyenletes és lassú növekedést ír elő. A kereseti hátrányok növekvő lemaradását a pálya elején a 2002-es közalkalmazotti béremelés sem korrigálta, mivel a béremelés egységes volt, csak enyhítette azt (lásd Köllő János írását a jelen *Közelkép* 1. fejezetében). 2013-ban valamivel kisebb mértékben növekszik a lemaradás a pálya elején, mint 2003-ban, de továbbra is évről évre rosszabb helyzetbe kerülnek a pályán maradó tanárok az egyéb diplomásokhoz képest pályájuk első 10–15 évében.

Az egyéb diplomásokhoz viszonyítva nemzetközi összehasonlításban is keveset keresnek a magyar pedagógusok. A 15 év gyakorlati idejű tanárok besorolás szerinti bére 2011-ben (erre az évre állnak

rendelkezésre az utolsó, nemzetközi, összehasonlítható adatok) valamennyi oktatási fokozaton jóval kisebb volt az egyéb diplomásokhoz viszonyítva, mint az EU- vagy OECD-országok átlagában (*K4.1.3. ábra*).

Az egyéb diplomásokhoz viszonyítva nemzetközi összehasonlításban is keveset keresnek a magyar pedagógusok. A 15 év gyakorlati idejű tanárok besorolás szerinti bére 2011-ben (erre az évre állnak rendelkezésre az utolsó, nemzetközi, összehasonlítható adatok) valamennyi oktatási fokozaton jóval kisebb volt az egyéb diplomásokhoz viszonyítva, mint az EU- vagy OECD-országok átlagában.

K4.1.3. ábra: A 15 év gyakorlati idejű tanárok bére a 25–64 éves, teljes munkaidőben dolgozó felsőfokú végzettségűek keresetének arányában, 2011*

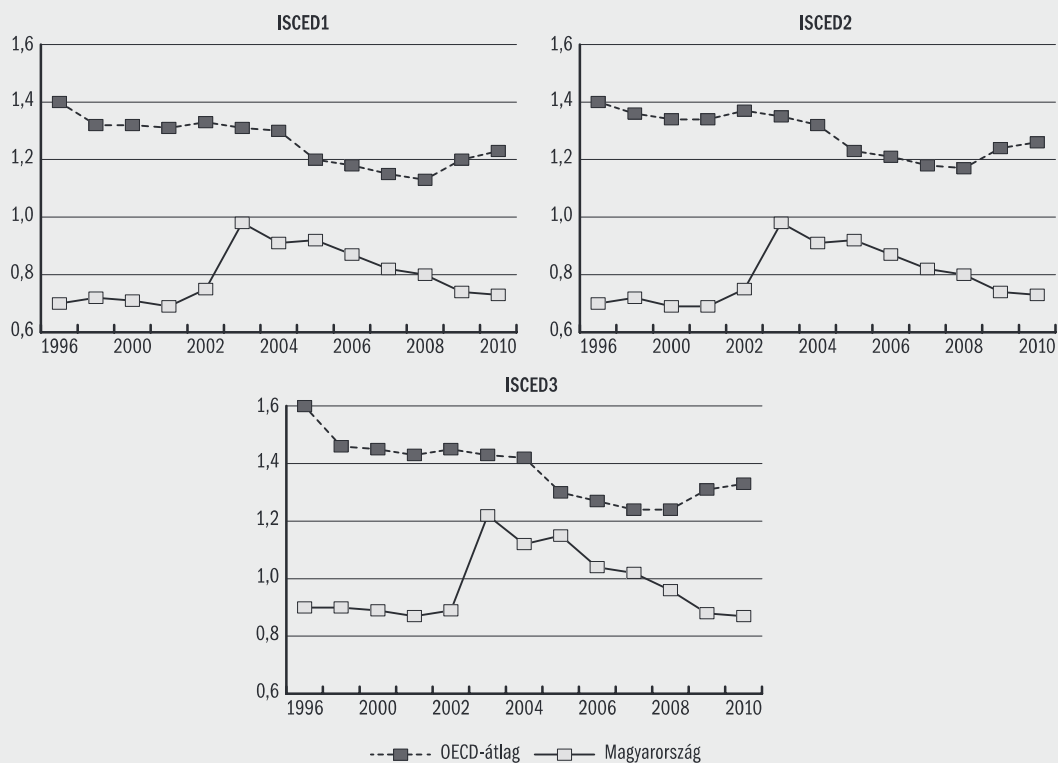
* Az ISCED az iskolai programok nemzetközi standardok szerinti besorolási rendszere. Az ISCED1-be tartozik az általános iskola alsó tagozata, az ISCED2-be a

felső tagozat, az ISCED3-ba pedig a középfokú oktatás. Forrás: *OECD Education at a Glance 2013*. D.3.2. táblázat adatai alapján.

A nemzetközi összehasonlító statisztikák csak az utolsó néhány évben gyűjtenek információt a tanári bérekről az egyéb diplomások keresetével összevetve, ezért a hosszabb távú változásokat nem tudjuk bemutatni, de nyomon tudjuk követni e statisztikákból a tanári bérek alakulását az egy főre jutó GDP-hez viszonyítva (K4.1.4. ábra). Magyarországon a tanárok bére 1996 és 2010 között valamennyi oktatási fokozatban mindvégig jóval az OECD-át-

lag alatt mozgott az egy főre jutó GDP-hez viszonyítva. A 2002. évi közalkalmazotti béremelést követően a különbség csökkent, majd ismét növekedni kezdett. 2008 után 2010-ig (eddig állnak rendelkezésre összehasonlító adatok) a különbség annak következtében is tovább nőtt, hogy 2008 után az OECD-országok átlagában – a válság ellenére – növekedtek a tanári bérek az egy főre jutó GDP arányában, míg Magyarországon tovább csökkentek.

K4.1.4. ábra: A 15 év gyakorlati idejű tanárok besorolás szerinti bére az egy főre jutó GDP arányában, 1996–2010

Forrás: OECD Education at a Glance 2013. D.3.4 adatai alapján.